

Fólkaræði Føroyar anno '97

Skulu vit varðveita status sum ein fólkaræðislig tjóð, er alneyðugt at gera broytingar á verandi stýrisskipan. Tí, í lótu hava vit eitt »unikum« úti í landsstýrinum, ið sær tað sum sína uppgávu at rættleiða fólk, um tey ikki hava meiningarnar innanfyri teir karmar lógmyndur ásetur.

Hetta síðstnevnda stendur nevnliga ongastaðis í fólkara grundlóg, tvørturímóti. Hetta verður vanligar nevnt politisk forfylging. Omaná at rættleiða sínar fylgisveinar úti í nesinum, fer lögmaður eisini nú og óheimleis brýtur talu- og skrivfrælsi, við at krevja sjónvarpsstjóran standa skularætt, og skula geva frágreiðing um tað sum fyrirferst har. Eisini hevur Edmund ákært fjølmiðlarnar fyrri at órgva arbeiðið úti í »Nesinum«. Tað tykist her sum at fjølmiðlarnir einans eru góðir tá Edmund sjálvur skal boða frá nývali onkran sunnumorgun, men annars skulu teir ikki órgva. Ein av hornasteinunum undir einum hvørjum velvirkandi fólkaræði er annars vanligar fjølmiðlarnar. Tað er via hesar at fólk, pøblin, fær sínar upplýsingar. Tibetur hava vit, sum ein og hvør onnur fólkaræðislig tjóð, eisini eina lóg sum sigur, at fólk (fjølmiðlarnir) hava rætt at fáa alment innlit. Til tíðir tykist hetta verða skert. Tá karmar verða settir fyrri, hvat fjølmiðlar kunnu víðgæra er almenna innlituð munandi skert. Soleiðis verður stóðin eisini máað undir fólkaræðinum. Tí, fer landsstýrið at virka sum eitt annað »Pentagon«, og lögmaður sum ein CIA-sensurur, so er ein av hornasteinunum beinleis tikið undan fólkaræðinum.

Tað næsta fantastiska við okkara stýrisskipan, og einari og hvørjari fólkaræðisligari skipan, er trýbýti av valdinum. Vit hava eitt lögting, sum smíðar lógir. Hetta er tað löggevandi valdið. Landsstýrið er útinandi. Meðan dómvaldið, sum er danskt, er dómandi. Hesir triggir stovnar, sum eru óheftir, gera ein javnvág. Samstundis eigur hvør at virka sum ein ansingastovnur fyrri hinan, soleiðis verður tryggjað, at ongin fær ov stórt vald. Tað tykist í mongum førum sum landsstýrið t.v.s. lögmaður í mongum førum bæði er löggevandi og útinandi. Her nýtir hann t.d. sítt lumma-mandat, og hóttir við at útskriva nýval. Tað er greitt, at tá javnvágin soleiðis verður brotin, fer ein annar hornasteinur undir fólkaræðinum at rilla. Tað syrgiliga í hesum førunum einans tað at lögtingið ikki víð nýta sínar heimildir, og t.d. seta lógmann frá, ella banka hann uppá pláss, soleiðis at lögmaður fæst við at útinnna valdið. Nú eru vit í ferð við at tóma í hjartað

av okkara stýrisskipan, tí tað er møguleika har tað er gálið. Ella mugu vit bert staðfesta, at vit ikki hava eitt nóg búgvið lögting, og neyðturviligt tessvegna fara út í nýval. Tó, trúgvi eg ikki, at hetta er heilt satti.

Her eru nøkur ting, ið kunnu verða broytt, soleiðis at javnvág aftur kemur í. Hetta var annars nakað viðgjørt í Krosskasti síðsta mikudag. Fyri tað fyrsta, átti tingskipanin ikki lóytt tingmonnum at havt arbeiði við síðuna av lögtinginum. Um neyðugt, so kundu teir kanska fingið eini 15% meiri í lön. Hetta, trúgvi eg, hevði gjørt tingfólkið meiri seriøst. Somuleiðis átti tingfólkið at verið karentsað fyrri teir dagar, ikki mótt var upp í tinginum. Viðgerðin máll fingið átti at verið longri, soleiðis at uppskot, sum t.d. bruttuskattskipanin, fingi eina nóg drúgva viðgerð, soleiðis at tingfólkið víst, hvat hon snúdi seg um, áðrenn hon var samtykt. Ein nóg drúgva viðgerð er í minsta lagið ein mánaður, helst eitt sindur afturat.

Tað er gott, at meirilutin av tingmanningini skal velja sín lógmann, og hesin ikki er fólkaavaldur beinleis. Vit siggja t.d. hvussu tað er í USA, tað forsetin er republikanari og meirilutin í kongressini er demokrat, ella óvugt. Allir rossahandlarnir, ið har fara fram fyrri t.d. at bjarga nokrum málum forsetans eru sera kostnaðarmikil fyrri landið. Besta dómur um hetta er, hvussu Reagan fekk sína Reaganomics-figgjarættan samtykt. Nakað tað sama kundi hent fyrri Føroyar, um lögmaður hevur ein politiskan lit, meðan lögtingið hevur eina aðra áskoðan. Vit í Føroyum eru í grundini í størri vanda fyrri figgjarmisnýtun, tí valdið er so spjatt ímillum flokkarnar.

Tað er keðiligt, at lögmaður hevur heimild at koyra annan landsstýrismann frá, tí soleiðis kann, og verður, hetta vald misnýtt. Heldur átti tað einans at verið ein meiriluti í lögtinginum, ið hevði hesa heimild. Í verandi skipan kann lögting reisa misálit á lógmann ella onkran landsstýrismann, og lögmaður kann eisini koyra landsstýrismann frá, um hann hevur hug til tess.

Lögmaður hevur eisini heimild at útskriva nýval. Her kann kjakast, hvussu heppið tað er, um lögmaður í heilum skal hótt við hesum. Men hinvegin so gerst tingið kanska effektivari í síni viðgerð av málum. Henda heimild kann eisini í stóran mun verða misnýtt, soleiðis at lögmaður óheimleis kann koma at virka sum einaræðisharri. Hesa heimild hevur lögmaður eisini hótt við at nýtt, um okkurt mál var samtykt ella t.d. á borgarlaga samgongan

„Fyri mær er essensielli spurningurin, um fólkaræðið hjá okkum ikki kann gerast betri. Í lótu tykist tað sum fólkið einans hevur ein kross tey kunnu seta fjórða hvørt ár“, skrivur Sonja J. Jógvansdóttir

skuldi skipast.

Lögtingið hevur tó møguleika at fylgja og halda eftirlit við landsstýrinum við at reisa spurningar til landsstýrismennin. Hetta átti at verið gott høvi hjá lögtinginum at hildið vakði eyga við útinnandi valdinum. Í Føroyum hoyra vit annars merkiliga lítið til triðja faktorin í trýbýtunum, nevnliga dómvaldið. Teirra leiðlutur tykist í fyrstu atlugu verða dottin burturímillum í hesum høpi. Tað er sera sjálsamt at nøkur lóg hevur verið dómð í stríði við grundlógina. Kanska hava vit eitt so gott löggevandi, soleiðis at slíkt ikki hendir? Leiðlutur dómvaldsins her í norðanlondum mótvægis t.d. USA er ørvísi. Kanska er hetta eisini fullt so gott. Tí, í »lovaða« landinum eru dómarnir valdir av forsetanum, og reelt fer valið fram eftir politiskum liti. Soleiðis, at tá Reagan var forseti vóru republikanskir dómarnir valdir, meðan Clinton velur demokrat. Av somu orsøk hevur hægstirættur ein nokkso stóran politiskan leiðlut, tá lógir verða gjørdar, tí ofta hevur rætturin sagt lógir vera í stríði við grundlógina. T.d. hendi tað í 30'unum at nakað av New-deal hjá Roosevelt var dómá í stríði við grundlógina, meðan 3 ár seinna var hetta góðkent av hægstarætti. Í hesum tíðarskeiði hevði Roosevelt nevnliga sett nakrar liberalari dómarnar enn áður. Helst skulu vit takka gudi fyrri, at so ikki er hjá okkum, og at dómvaldið er so óheft. Tó, hevði verið áhugað, at høyrð eitt sindur meiri um leiðlut dómvaldsins her í norðanlondum.

Fyri mær er essensielli spurningurin tó, um fólkaræðið hjá okkum ikki kann gerast enn betri. Í lótu tykist tað sum fólkið einans hevur ein kross tey kunnu

seta fjórða hvørt ár. Her kunnu vit t.d. taka nøkur elementir úr sosialistiska fólkaræðinum, og innføra eitt sindur av ætlanarbúskapi inn í fólkaræðið. Hetta hevði økt munandi um tað vit rópa nerið fólkaræðið. So leingi vanligar fólk, pøblin, skal haldast úttanfyri einum og hvørjum búskaparlíggum avgerðum er demokratið ikki nóg viðgongt. Tí, tað frælsa »fyrir-takssmi« sum tað verður rópt, er í grundini slettis ikki so frælst. Tað eru ikki øll, ið eru fødd við einari »gull-skeið« í muninum, og t.d. hava ráð til at fara á privatskúla í Onglandi. Slíkt fer ikki, og hevur ongantið verið luturin hjá vanligar fólkunum. Tað hevur heldur ikki verið vanligar fólk, ið hevur átt framleiðslutólini. Hesi hava jú einans sína arbeiðskraft at selja. Jú meiri liberalistiskt eitt samfelag er, jú fleiri sosialir taparar eru, tað besta dømi um hetta er idealsamfelið hjá Breckmann, USA, her eru tað uml. 18 milj. fólk, ið ikki klára at upphalda sær og familjuni fyrri dagin, meirilutin av hesum eru litt. Samfeligsliga verður næstan einki gjørt fyrri hesi fólk. Tað er tít egna skyld at tú ikki fært arbeiði, sleppur at ganga í skúla, er filosofin aftanfyri hetta. Hvør maður má sína eydna góða smíða, helst skulu fleiri bløða fyrri eydnuni hjá hesum eina. Tað eru nøkur fá sum hava alt ov nógv, meðan nógva hava ov lítið. Tá fólk skulu liggja úti á gøtunum, og kanska svøtta, tá gerst demokrati bert eitt eiti. Vælferð fólksins er eftir mírum tykki fólksins fólkaræðisligi rættur. Tað er líkamikið um tú ert frælsur, og tað er her hundurin er grivin. Soleingi eitt menniskja nýðist at hugsa materielt, tá eru vit ikki fræls. Karl sáli hevði fullkomuliga rætt í lýsningini

av kapitalistiska samfelagnum. Hinvegin so er spurningurin hvat kann setast í staðin. Tað er ongin, ið ynskir stalinismuna henda vegin. Menniskja eigur at standa í centrum. Mannarættindini eiga at koma í fyrstu røð. Treyðugt so, so eru hóast alt nøkur góð ting, ið vit kundu nýtt sum fundament á at byggja eitt nýtt samfelag. Eitt samfelag har fá hava ov nógv, men færri ov lítið. Hesin tórur er ikki nógvaður í verandi líki, tí tá vit sum tjóð skulu verða við at lyfta í felag, aftaná at kapitalisturin hevur oyt landið, hví kunnu vit so ikki javna meiri út ímillum fólk, tá ríkidømi er tí tess? Tá verður tað rópt brot á frælsi hins einstaka, men vit kunnu gott verða solidarisk um skuldina hjá vinnulívsmunnum. Hetta er í sær sjálvum ein stór andspøg! Henda hugsan skriggjar til himmals. Hetta er so tað okkara borgarlígu politikarar borðreiða við í '97. Hetta verður eisini politikkurin frá nývri, um fólkid ikki reisir seg og krevur sín rætt. Hetta gera øll við at fara aktivt og luttaka í tí sum fyrirferst í politiska lívinum. Tí, um politikkur einans gerst eitt evni, ið nøkur heilt fá í landinum fáast við, so er ein triði hornasteinur tikið undan fólkaræðinum. Fólkaræði byggir nevnliga eisini á at fólk virkin luttaka í politikki. Hinvegin so er fært fram, at tað er fólksins rættur, at frásiga sær rættin at luttaka, men tað er m.a. hetta sum ger at einaræðis-stýrisskipanir birtast. Fólkid leggur ikki í, hvat fyriferst rúndan um tey, bara tey hava sín »villa, vovse og volvos«. Í longdini heldur hetta ikki.

Loysn Føroya er solidaritet. Arbeiðarin eigur at eiga framleiðslutólini. Her kundu verið gjørdar lógir, ið danir rópa Økonomisk

Demokrati. Donsku Socialdemokratarnir hava fleiri ferðir sett ØD uppskot fram. Slík uppskot áttu t.d. at verið gjørd um Føroya Fiskavirking. Samfeligsvirðini eiga at verða bytt meir ímillum fólk. Øll mugu hava sama rætt øllum viðvirkandi. Tað er sosialistisk læra í ferð við at bjarga okkum út úr kreppuni, við tað, at vit skulu lyfta í felag. (Hóast vit ikki hava oyðslað í felag) tessvegna átti nattúrliga fylgjan verið, at vit eisini byta virðir samfeligsvirkingar út. Tað er her, at okkurt í skipanini hevur sviðið. Vælferðarsamfelið Føroya hevur ongantið verið nóg væl upphýgt, men í lótu eru borgarlígu politikarar í ferð við at niðurbrota tey virðir við hóast alt høvdu. Tianverri er tað eisini í samstarvið ein flokk, sum skuldi eittast vera fyrri verkarfólkið, fæloysingar Føroya. Tað er spell fyrri sosialismuna, at t.d. K. Magnussen rópar seg sosialist, tí so kunnu fólk fáa skeiva fatan av, hvat hon veruliga snýr seg um, (og tað er í øllum førum ikki í tráð við føda politikk hansara).

«Eti at enda við at citera skaldið mikla, Jóanes Nielsen, í yrkingini Til Føroya, henda er úr yrkingasavninum Pinnabrenni til sosialismuna: Farid til Føroya, - til hinar verulígu Føroyar - men minnst til. - Spurningurin er ikki, - tóli: landið eina tjúgu prosent lønarhækkana. - Spurningurin er - tóli hetta landið eina hundrad prosent kraðarastatt.

Hetta var alt mín ljósareyði pennur hevði at bera fram hesu ferð.

Við sosialistiskari kvøðu

Sonja J. Jógvansdóttir

GRAV-STEINAR

Sera bíligir gravsteinar kunnu fáast við at venda sær til:
Tlf. 71345
ella 71687